

Trakya araştırmacılarından :
FERİDUN DIRİMTEKİN
1894 - 1976

Semavi EYİCE

İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni üyesi ve son başkanı, İstanbul Fetih Derneği üyesi, 1976 yılı döneminde Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu yönetim kurulu başkanı Feridun Dirimtekin 1976 yılı sonbaharında vefat etti. Eski bir asker olan Dirimtekin, 1955-1971 yılları arasında Ayasofya Müzesinin başında bulunmuş, İstanbul ve yakın çevresi, bilhassa Trakya'nın çeşitli yerleri hakkında pek çok yayın yapmıştı. Onun hayat hikâyesini ve çok dağınık olan bibliyografyasını bu yazımızda derlemeğe çalıştık. Bu bio-bibliyografya makalemizi hazırlarken bize yardımcı olan, Harp Akademileri, harp tarihi görevlilerinden E. Kur. Alb. Turgut Yurdabak ile Akademi kütüphane müdürü Öğ. Bnb. Şadan Meydancı'ya, Millî Kütüphane Genel müdürü Dr. Müjgân Cunbur'a, Ayasofya Müzesi müdürlüğünde yalnız birini bulabildiğimiz şahsî dosyasını incelememizi mümkün kılan, Müdür Hâdi Altay'a teşekkürü bir borç biliriz*.

Tarih, Sanat tarihi ve arkeolojinin yurdumuzda henüz başlıbaşına birer bilim dalı oldukları bilinmediği yıllarda, çeşitli mesleklerden gelen meraklılar bu dallarda araştırmalar yapmışlar, eserler yazmışlardır. Nitekim Osmanlı tarihinin kuvvetli bir uzmanı sayılan Ahmet Refik (Altınay) (1881-1937), sanata dair ilk yayını yapan Zekâi Paşa (1859-1919); ilk Türk sanat tarihçisi Celâl Esat Arseven (1875-1971)'in, İstanbul'un çeşitli eski eserleri hakkında kitaplar yazan ve kitabeleri derleyen Meh-

* Bu yazımızı Feridun Dirimtekin'in 1976'da ölümünden az sonra hazırlamıştık. Basılabilmesi ancak dört yıl sonra mümkün olabildi. Aradaki süre içinde, son günlerinde içinde yaşamakta olduğu dairedesi yıktırılmış, eği de trajik bir duruma düşmüştür. Eşyası, kitapları ve notlarının ise ne olduğu bilinmemektedir.

met Râif (? -1917)'in aslında asker oldukları bilinir. İstanbul hakkında değerli araştırma ve yayınları olan Mehmet Ziya (? -1930) ise öğretmenlik ve okul müdürlüğü yapmış bir Milli eğitimci (maarifci) idi. Nihayet Türk müzelerinin kurucusu olan Osman Hamdi (1842-1910) hukuk tahsilinden sonra resme çalışmış ve henüz kurulmakta olan müzenin başına geçtiği 1881 tarihine kadar «Umuru Ecnebiye Müdürlüğü», yabancı Elçiler teşrifatçılığı ve Dışişlerinde «Umuru Ecnebiye kâtibi», sonra yabancı Basın Müdürü gibi görevlerde bulunmuştu. Feridun Dirimtekin de esas yetişişi asker ocağından olmasına rağmen tarih, sanat tarihi, arkeoloji ve bunlar dolayısıyla müzeciliğe girmiş, bu dallarda pek çok sayıda yayın yapmış bir araştırmacı idi. Onun 1976 yılı Eylülü sonlarında aramızdan ayrılması ile, yalnız başka bir meslekten gelerek sanat tarihi - arkeoloji alanında araştırmalar yapanlar neslinin sonuncusu değil, fakat aynı zamanda çok «günler» görmüş bir İstanbul Efendisini de kaybetmiş olduk. Dirimtekin'in hayat hikâyesi ise çöken İmparatorluğun ve doğan Cumhuriyetin hareketli dalgalanışları arasında sivrilen ve kendisine yeni ufuklar arayan bir insanı gösterir.

I

H A Y A T I

Mehmet Feridun, Dukaginzade, Mehmet Cemal Bey ile Sıdika hanımın oğlu olarak İstanbul'da Kabataş'da 1894'de doğdu. Pek çok yerde hatta kendi yazdığı biyografyasında bile doğum tarihi 1311 (=1895) olarak gösterilmekte ise de en doğru olduğunu sandığımız Harp Akademilerindeki kayıta 1894 yılı verilmektedir. Biz de bunu kabul etmeği yerinde bulduk. Konuşmalarında esasında Cihangirli olduğunu anlattığına göre askerlik kaydındaki Kabataş adını da geniş bir semt adı olarak kabul etmek gerekir. Feridun bey'in soyadı kanunu çıkıncaya kadar aile adı olarak Dukaginzade (veya Dukakinzâde, Dokakinzâde)'yi kullandığı bilinir. Yine kendisi, Osmanlı tarihinde adı geçen Dukaginoğulları soyundan indiğini söylerdi. Arnavutluğun İşkodra taraflarına yerleşmiş, Batı Avrupalı veya Norman, Duc Jean (Duka Gina) adlı bir şövalye burada küçük bir hıristiyan Arnavut derebeyliği kurmuştu. Fatih II. Mehmet yıllarında Arnavutluk feth edilirken, bu derebeyinin torunlarının bir kısmı İtalya'ya kaçmış, ikisi ise Osmanlılara sığınmıştır. Bu iki kardeşten birine Ahmet, diğerine Mahmut adları verilerek saray hizmetine alınmışlardır. Mahmut genç yaşta ölmüş, Ahmet ise yükselerek, büyük ümeradan ve Padişah damadı olmuş, Çaldıran seferinde kumandan olarak bu

lunmuştur. Bazı görüşlere göre iki buçuk ay kadar Sadrâzamlığı da olan Dukakinoğlu Ahmet Paşa bu sefer dönüşünde, Amasya'da yeniçerilerin bir ayaklanmasına sebep olduğu gerekçesiyle 1515'de idam edilmiştir. Ahmet Paşa'nın oğlu Dukakinoğlu Mehmed Paşa da Padişah damadı olmuş, ve Kanunî (1520-1566) devrinde Semendire Sancak Beyliğinde, Halep, Mısır valiliklerinde bulunarak, 20 Rebiülevvel 964 (=1557)'de İstanbul'da ölmüştür. Aynı soydan inen ve «... kılıç ile kalemi aynı ustalıklı kullandığı...» söylenen Yahya Bey pek çok manzum eser yazmış ve Bosna'da Loznice'de H. 990 (=1582) de ölmüştür. Dukakinoğlu Osman Bey de pek çok eser vermiş «ülemâdan»dır. İstanbul kadısı olan Dukakinoğlu Osman Bey, kendinden önceki kadıların biyografyalarını bir eserde toplayarak, bunu Padişah III. Murad'a takdim etmiştir. Daha başka eserleri ve tercümelere de olan Osman Bey, 1603'de ölmüş ve Fatih'de Aşıkpaşazade camii haziresine gömülmüştür. Feridun Bey, işte bu Dukakinoğullarından indiğini söylerdi. Bu ailenin gerçek menşei ve Türk hizmetindeki Ahmet Paşa'dan bugüne kadar inen soy kütüğünü bilmiyoruz. Yalnız bu vesile ile şuna işaret edelim ki, Feridun Bey, Dukakinoğullarının bir tarihçesini yazdırmağı düşünmüş ve bu işi İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Mükrimin Halil Yınanç (1898-1961)'a havale etmişti. Pek yazmaktan hoşlanmayışı ile tanınan M. H. Yınanç bu tarihçeyi bir türlü derleyip ortaya koymadı. Kendisine her halde verilmiş olması gereken notların ise 1961'de ölümünden sonra ne olduğunu bilmiyoruz. Feridun Bey, Batı'nın değişik memleketlerinde bulunan «soykütüğü» enstitülerinden birine başvurarak kendisi için Duc. Jean ile ilgili bir arma tesbit etmelerini istemişti. Bu enstitü tarafından sağlanan renkli asalet arması evinde çerçevesi olarak asılı durur ve bunun bir benzerini de yüzüğünün akik taşına işlenmiş olarak daima taşırdı. Bu konu üzerindeki bir konuşmasında, armanın eksik olduğunu çünkü Dukakinoğlu Ahmet ve Mahmut Paşa'ların damat olmaları dolayısıyla üzerinde Osmanlı hanedanına dair de âlâmet bulunması gerektiğini söylemişti.

Mehmet Feridun, ilk ve orta öğretimini İzmir'de gördükten sonra İstanbul'a gelerek Kuleli askeri lisesine girdi; ve buradan 1910'da mezun oldu. Asker ocağındaki ikinci aşamasını da Harbiye'den 1912'de mezun olarak yaptı. Yirmi yaşında piyade mülâzımı (teğmen) olarak ordu safına katıldığında Osmanlı Devleti, ölümüne yol açan savaşlar dizisine girmişti. Genç teğmen Balkan savaşının ikinci bölümünde cepheye yollandı. Bunun arkasından ilk Dünya savaşı çıkınca da 1915'de önce Çanakale'ye, sonra 1916-17'de Kafkas cephesine gönderildi. Bu savaşlardan çeşitli nişan ve madalyalar aldı. 1918'de mütareke yapıldıktan sonra bir süre Harbiye Nezareti yaverliğini yaptığı sırada Erkân-ı Harbiye (Harp

Akademisi) okuluna devam etti. Bu okulun genç subayları, Türk ordusunun Sakarya savaşı sırasındaki subay ihtiyacını karşılamak üzere 1921'de Anadolu'ya çağrılmışlardı. Mülâzım Feridun, Kurtuluş savaşı için Anadolu'ya geçti ve Sakarya savaşında Birinci grup Erkânı Harbiyesi (Kurmayağı) 'nde görev aldı. 1921 yılı kasımında yüzbaşılığa yükselmişti. Önce Birinci Süvari tümeninde, sonra Beşinci Süvari Kolordusu kadrosunda yer almıştı. Büyük Taaruzda, Başkumandanlık savaşında bu görevle çarpışmalara katıldı ve 9 Eylülde İzmir'e giren Türk kuvvetleri arasında bulundu. Feridun Bey bu savaştan İstiklâl madalyası ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bir takdirnamesi ile döndü. Zafer'den sonra Harp Akademilerinde tahsilleri yarım kalan subaylar arasında 68. sınıfta tahsil devresini tamamlayarak 1923-1924 yılı döneminde, 1924 yılı temmuzunda kurmay olarak mezun oldu. O yıl Akademi'den çıkan sınıf arkadaşları arasında Fahri Belen, Şükrü Sökmensüer, Asım Tınaztepe, Sadık Aldoğan gibi sonra general olan subaylar da bulunuyordu. Kurmay yüzbaşı Feridun Bey, 1924'de Erkân-ı Harbiye-i Umumiyye (Genel Kurmay Başkanlığı) 'de görevlendirildi. Arkasından 1925'de Harp Akademileri Taktik öğretmeni, 1926'da ise aynı yerde Harp Tarihi öğretmeni oldu. Böylece artık fiilen tarihçiliğe başlamıştı.

Feridun Bey, Beyoğlu muhitinin varlıklı ailelerinden hıristiyan Arap asıllı Frej ailesine damat olmuştu. 1927'de askerlerin yabancı eşleri olmasını yasaklayan kanun üzerine kendi isteği ile emekli olması gerekti. Kıdemli yüzbaşı rütbesinde iken, 22 eylül 1927'de askerlikten ayrıldı. Fakat bu tam bir ayrılık sayılmazdı. Çünkü sivil öğretmen olarak Harp Akademilerindeki görevine konferanslar halinde devam ediyordu. Almanya'ya giderek staj gördükten sonra, Türk Hava Kurumuna geçti. Bir taraftan da 1929-1932 yılları arasında Akademilerde Harp Tarihi konferanslarını sürdürdü. 1932'de Akademi ve Yüksek Kumanda Kursu'nda Harp Tarihi dersleri verdi.

1934'den itibaren ise Feridun Bey'in sivil görevleri başladı. O yıl içinde İstanbul Vilâyeti Umumi Meclisi üyesi olmuştur. 1935'de ise Türk Hava Kurumu Reis muavini oldu. Başkan Fuat Bulca'nın yanında Ankara'da dört yıl çalıştı. Onun bu görevi yıllarında gençlere havacılığı sevdirmek için paraşütçülük kursları açılmış, yelken uçuş kampları kurulmuştu. 1939'da Feridun Bey, yeni soyadı ile Dirimtekin, Türk Hava Kurumundan ayrılmış ve İstanbul Beden Terbiyesi Bölge Müdürü olmuştu. Buradaki görevi de 1944'a kadar sürdürdü. Bu yıllar içinde Dolmabahçe stadyonunun birinci kısmı ile, Tenis - Dağcılık ve Eskrim klüp binaları yapılmış, Vefa ve Beykoz spor sahaları ile klüpleri inşa edilmiş, Beşiktaş ve Fenerbahçe spor sahaları düzenlenmiştir. Feridun Dirimtekin 1942'de

Eminönü Halkevi Başkanlığına getirildi. 1942-1946 yılları arasında, İstanbul'un en önemli Halkevi'nin başında kültür hizmetleri ile uğraştı. Bu arada idaresindeki Halkevi'nin Tarih ve Müze şubesi tarafından 1944 ve 1945 yıllarında iki defa tarihî ve mimarî anıtların resimleri sergilenmiş ve bunların çok etraflı birer katalogları da yayınlanmıştır. Bu sergilerin ilki 1942'de düzenlenmiş ve katalogu eski başkan Prof. Yavuz Abadan'ın imzası ile çıkmıştı. Böylece F. Dirimtekin İstanbul'un eski eserleri ile ilgilenmiş oluyor ve resimleri sağlayan İstanbul Arkeoloji Müzeleri ile bağlantı kurmuş bulunuyordu. 1946-1950 yılları arasında ise Şehir Meclisi üyesi ve İmar Karma Komisyonu Başkanı oldu. Bu arada 1948'de, esası 17 Mayıs 1917'de kurulmuş olmakla beraber, uzun bir durgunluk devresinden sonra Arkeoloji Müzeleri Müdürü Aziz Ogan (1888-1956) tarafından yeniden canlandırılan, İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni üyesi seçildi. Böylece Dirimtekin doğrudan doğruya eski eserler ve şehir arkeolojisi konularının içine girmiş oluyordu. Zaten Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'nun içinde ayrı bir kuruluş olan *İstanbul'u Sevenler Grubu*'nda da 1945'denberi üye bulunuyordu.

Şehir meclisi üyeliği 1950'de sona erdikten sonra Dirimtekin sadece Türkiye Turing ve Otomobil kurumu başkan yardımcısı olarak ve haftada iki gün (Salı ve Cuma) İstanbul Arkeoloji Müzesinde toplanan Eski Eserleri Koruma Encümeni'nde çalışıyordu. 1950 yılı içinde İstanbul'da Prof. Zeki Velidi Togan başkanlığında toplanan Uluslararası Orientalistler Kongresi'nin tertip komitesinin turizm ve rehberlik komisyonunda başkan olarak hazırlıkları idare ediyordu. Bu arada bir taraftan da İstanbul'un Fethinin 500. Yıldönümünü Kutlama Derneği adı ile kurulan ve yine her hafta Arkeoloji Müzesinde toplanan Derneği'nin oturumlarına katılıyordu. Bu dernek az sonra İstanbul Fetih Derneği adını alarak tamamen değişik bir kadro ile Ekrem Hakkı Ayverdi ve Feridun Dirimtekin tarafından yeniden biçimlendirilip bir Enstitü haline getirilecektir. Sonraki yıllarda Dernek, İstanbul Enstitüsü adını almış ve başka ellere geçmiş, fakat sevimsiz bir durum almağa başlayan bazı çatışmalardan sonra tekrar ilk kurucularının idaresine dönmüştür.

Feridun Dirimtekin'in hayatının en önemli bir dönüm noktası da 1955 yılı yazıdır. O yıl başlarında, Ayasofya Müzesi müdürü Muzaffer Ramazanoğlu (1901-1958), o yılların Milli Eğitim Bakanı ile aralarında çıkan tatsız bir çekişme yüzünden görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Halbuki 1955 yılının eylül ayında IX. Uluslararası Bizans Araştırmaları Kongresi'nin İstanbul'da yapılması Dışişleri ve Milli Eğitim Bakanlıkları tarafından kararlaştırılmıştı. Uzun süredir vekille idare edilen Ayasofya'nın başına bir müdür getirilmesi gerekiyordu. İşte bu arada Feridun Dirim-

tekin üzerinde duruldu, Milli Eğitim Bakanlığının 261. 1 - 1864 sayı ve 16 Haziran 1955 tarihli emri ile Dirimtekin, Ayasofya Müzesi Müdürlüğüne tayin edildi; ve derhal görevine başladı. Zaten kendisi başkan Prof. Dr. Arif Müfit Mansel'in isteği ile Bizans Araştırmaları kongresinin tertip komitesine de alınmış bulunuyordu. Kadrosuzluk yüzünden «Teknik öğretimden kurs ustası» kadrosu ile Ayasofya Müzesi müdürlüğüne getirilen Feridun Dirimtekin, burada 1955'den 1971'e, ikinci emekliliğine kadar tam on altı yıl hizmet etti. Böylece onun için artık bir arkeologluk ve müzecilik devresi başlamıştı. Dirimtekin Ayasofya Müzesi Müdürü, İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni üyesi, Fetih Derneği üyesi olarak tarih ve eski eserlerin içine gömülmüştü. Hatta arada Arkeoloji Müzesi Müdürlüğüne de vekâlet etti. 1956-1960 yılları arasında, İstanbul'un «imar» adı altında yıkılıp yeniden düzenlenmesi sırasında da müşavir olarak kendisinden faydalanıldı. 1961 yılı Şubat ayında Ankara'da toplanan Müzeler Danışma Kurulu'nda da çalıştı ve hazırlanan rapora katkı'da bulundu. Ayasofya Müzesi'nin organı olarak da bir *Yıllık* yayınlamağa girdi ve bunu emekli oluncaya kadar sürdürdü. Onun müdürlüğü sırasında bu yayın organının sekiz cildi basıldı ve ondan sonra da durdu. Dirimtekin, Ayasofya Müzesi Müdürü olarak bir Bizans eserleri uzmanı durumuna geçtiğinden, yabancı çevreler tarafından davet edilmiş ve çeşitli memleketlerde İstanbul'un Bizans devri eski eserleri hakkında konferanslar vermek imkânını elde etmiştir. Bizans eserleri uzmanı olarak 1955'de İstanbul'da toplanan Uluslararası Bizans Araştırmaları Kongresine bir bildiri ile katılmış, aynı kongrenin 1958'de Münih'de ve 1966'da Oxford'da yapılan X. ve XII. toplantılarına da bildiri ile katılmıştır. Bu arada kendisine yabancı ilim kuruluşları ve devletlerinden de şeref payeleri veriliyordu. Nitekim 1958'de Alman Arkeoloji Enstitüleri muhabir üyesi (sonra aslı üye oldu) seçilmiş; 1960'da İspanya devletinin Isabelle la Catholique nişanının *commandeur* rütbesi, Yunan devletinin Phoenix nişanı, İtalya'nın Al merito della Republica Italiana nişanı ile Fransız hükümetinin bir nişanı verilmişti. İstanbul Fetih, Türk - İngiliz Kültür, Türk - Amerikan Üniversiteliler Derneklerinin ve Akdeniz Akademisi'nin üyesi oldu. Feridun Dirimtekin bu yeni ve eskiden çok değişik görevine büyük bir sevgi ile bağlanmıştı. Uzun yıllardır oturduğu, Şişhane meydanına bakan büyük Frej apartmanındaki dairesinden çıkmak zorunda kalmış ve Ayasofya'nın Bâbühümayun tarafındaki, Sultan Abdülmecit devrinde mimar Fossati tarafından yapılan ve 1946 danberi müdür lojmanı olan Hünkâr kasrına yerleşmişti. Bu içinde, uzun süre yaşamak için düşünülmemiş, karanlık, rutubetli ve kasvetli yerde yaşlı bir insanın uzun yıllar geçirmesi herhalde pek kolay değildi. Yaz ayları içinde bir Pazar günü,

buradan geçerken uğradığımızda, Dirimtekin'i kasrın yemek odası olarak kullanılan ve penceresiz yüksek tavanlı bir yer olan iç sofasında, masa üzerine yığıldığı kitaplar ve kâğıtlar arasında çalışırken bulmuş ve yaşı yetmişli bulan bu insanın çalışma gücüne hayran kalmıştık. Ayrıca şunu da göz önünde tutmak yerinde olur ki, Dirimtekin, on altı yıl boyunca idarecilik işlerinin çarklarını da döndürmek ve zaman zaman üstüne gelen bazı şimşekleri ve polemikleri karşılamak zorunda idi. İdaresi altında Ayasofya'dan başka, komşusu Aya Eirene (Aya İrini) kilisesi, Kariye camii müzesi, Fethiye camii de bulunuyordu. Yedikule'de İmrahor, Lâleli'de Mesih Paşa (Bodrum), Yenibahçe'de Fenarî İsa camileri olan eski kiliseler de evvelce bu müdürlüğe başlanmış ise de, Dirimtekin'in müdürlüğü yıllarında bunlar ile ilişki yavaş yavaş kesilmiştir. Bunlardan Fenarî İsa tekrar cami olarak ibadete açılmış, İmrahor ve Bodrum camileri sahihsiz ve kontrolsüz kalmıştır. Bunların tekrar cami yapılmaları için yıllardır süren girişimler ise henüz bir sonuca ulaşmamıştır.

Son yıllarda geniş ölçüde bir restorasyon gören Tekfur sarayı da, içindeki ve ön avlusundaki molozlar temizlendikten sonra Ayasofya müzesi idaresine bağlanmıştır. Ancak bu restorasyon ve temizliğin, eserin önemine uygun bir dikkatle yapıldığı söylenemez. Yine sonraları, Zeyrek Kilise camii olan eski Pantokrator manastırı kilisesinin güney kanadı, zeminini süsleyen mozaikler bulunduktan sonra ibadete kapatılarak Ayasofya müzesine bağlanmış, bir bölme ile ayrılan orta ve kuzey kanadları cami olarak kullanılmaya devam etmiştir.

Feridun Dirimtekin'in Ayasofya'da görevi, 1971 yılında sona erdi. 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun bazı hükümlerini değiştiren ve bu kanuna yeni maddeler ekleyen 1327 sayılı Kanun'un getirdiği hükümler ile ikinci defa emekli oluyordu. Yaşı 76'ı bulan bu insanın, faal hizmetten ayrılması pek kolay olmadı. Harbiye - Osmanbey'de bir apartman dairesine geçmiş ve bütün üyeleri öldüğünden artık bir görevi hemen hemen kalmayan Eski Eserleri Koruma Encümeni'ne büyük bir bağlılık ile devam ediyor, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu ile de ilişkisini kesmiyordu. Harp Akademilerinin 126. kuruluş töreninde 7 temmuz 1974 pazar günü kendisine 68. sınıftan en eski mezun olarak bir armağan verilmiş, 1976 yılı nisanında yapılan Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu genel kurulunda yönetim kuruluna seçilmişti. Bu suretle de yönetim Kurulu Başkanı oldu. O yıl içinde hayatının en büyük üzüntülerinden birini Eski Eserleri Koruma Encümeni'nin lağvedildiğinin bildirilmesi ile duydu.

Dirimtekin'in ilgi çekici bir tarafı da, çeşitli dallardan eski eserleri sevenleri samimi bir hava içinde bir araya getirmeği düşünmüş olma-

sıydı. Bunun için 1946 yıllarında on iki kişiden meydana gelen bir topluluk kurmuş ve her ay üyelerden birinde yapılan toplantılarda bir üyenin küçük bir konferans vermesi usulünü koymuştu. Bu toplantılarda ayrıca çeşitli sanat, arkeoloji, tarih konularında sohbetler yapılır, beraber yemek yenilir veya çay içilirdi. Bu toplantılar yaz ve kış hiç aksatılmadan ölümüne kadar sürdürülmüş ve kendisinin hazır olmadığı tek toplantı 1976 yılının ağustos ayındaki olmuştur. Gerçekten o gün Selim Dirvana'nın Küçüksu'daki Kıbrıslı Mehmed Paşa yalısında yapılan toplantıya gelemeyen Dirimtekin, rahatsız olduğunu bildirmişti. Halbuki bir kaç gün önce, evinin yakınında bir garajın önünden geçerken, kaldırıma saçılan sabunlu suda ayağı kayarak düşmüş ve kalçasını kırmıştı. Önce Deniz hastanesine kaldırılan Dirimtekin, sonra Alman hastanesine getirildi ise de ilerlemiş yaşı bu tehlikeyi atlatmasına imkân vermedi, ve 26 Eylül 1976 günü hayata gözlerini kapadı. Ölümü, 28 Eylül günü çıkan bazı İstanbul gazetelerindeki ilânlar ile bildirilmişti. Cenazesi ise 29 Eylül günü Şişli camiinden kaldırıldı. Mezarı Feriköy kabristanındadır.

Feridun Dirimtekin gençlik yıllarında yayınladığı küçük bir romanı bir tarafa bırakılacak olursa yazı hayatına askerlikle ilgili yazıları ile girmişti. Bunlarda harp tarihine dair olanların ağır bastığı dikkati çeker. Önce içinde yaşadığı ilk Dünya savaşının çeşitli cephelerine dair ders kitapları veya notları yazmış, bunun arkasından da tarihteki büyük savaşlara dair araştırmalar hazırlamıştır. Monografyalar halindeki bu yayınlardan Malazgirt savaşı hakkında olanı onu Bizans tarihine ve kaynaklarına yaklaştırmıştır. 1940-50 yılları arasında ise Konya ve Düzel; İnönü ve Eskişehir hakkındaki yazıları bu yaklaşmayı pekleştirdi. Eminönü Halkevi Başkanlığında da müzeler ve eski eserler ile daha yakın bir ilişkisi oldu ve bu da onu Eski Eserler Encümeni üyesi olmağa kadar götürdü. Dirimtekin 1948-1950'den itibaren İstanbul tarihi ve arkeolojisi üzerinde yayınlar yapmağa başladı. Bunların ilki de Trakya'da Batı'dan gelecek tehlikeleri durdurmak üzere yapılan bir *Limes* tahkimatı olan Anastasius surları hakkında oldu. Böylece çok yıl önce Schuchardt tarafından yayınlanmış olan bu az bilinen eski eser daha etraflı surette ve son durumu ile tekrar tanıtılıyordu. Bir taraftan İstanbul'un 1453'de muhasarası ve fethine dair büyük bir kitap yayınlarken bir taraftan da şehrin surları üzerinde araştırmalar yapıyor, hatta bu münasebetle Edirnekapı - Eğrikapı bölümünde ufak bazı sondajlar da idare ediyordu. Gerek İstanbul Fethine dair kitabı, gerek Marmara ve Haliç surları, onun askeri yayınlarının bir devamı idi. Halbuki Dirimtekin 1950'lerden sonra kendisini tamamen tarihçilik ve arkeologluğa, hatta Bizans eski eserciliğine kaydırdı. 1955'de Ayasofya müzesi müdürü oluşu, onun bu alandaki

çalışmalarına geniş ölçüde zemin ve imkân sağladı. Bundan sonra ölümüne kadar geçen süre içinde basılan yazıları Bizans arkeolojisi, tarih ve turizm ile ilgilidir. Bunların düzen, yazılış ve bilhassa bibliyografya referansları bakımından kusursuz oldukları söylenemez. Fakat bütün aksak taraflarına rağmen bu yazıların bir çoğu bilime faydalı olacak malzeme (*contribution*) sağlamaktadır. Bu arada Dirimtekin 1955'den itibaren açılan Turizm Rehberi yetiştirme kurslarında dersler vermiş, İtalya'da Ravenna'da Bologna Üniversitesi tarafından düzenlenen kurslarda da 1956 ve 1967 yıllarında konferanslar vermiştir.

F. Dirimtekin'in Güney-Doğu Avrupa, daha doğrusu Trakya araştırmalarına ne gibi hizmetleri olduğunu da şöylece derlemek yerinde olacaktır : İstanbul ve İstanbul'un doğusundaki yerler ile ilgili yayınlarının dışında, Trakya'ya dair olanların en önemlisi, İstanbul'un batısında, Çiflikköyü ve etrafındaki arazide bulunan Geç Roma veya Erken Bizans devrine ait su tesisleri hakkında olanıdır. *Cahiers Archéologiques*'de basılan bu makalesinde bu bölgede raslanan pek çok sukemeri resim ve krokileri ile ilk defa olarak tanıtılmışlardır (1959). Sonraları buna, Leylekkale olarak adlandırılan küçük bir sukemeri daha ikinci bir makale halinde ilâve edilmiştir (1968). Dirimtekin'in Trakya'nın Geç-Roma ve Bizans askerî mimarisi ile ilgili tesislere dair çalışmalarının ilki ise Anastasius suru veya *Uzun duvar* denilen *limes* suru hakkındadır (1947, 1948 ve 1955). Bunu, bugün pek az izi kalan Silivri surları ve kalesine dair bir araştırması takip etmiştir (1957, 1965). Yine askerî mimari ile ilgili olarak, İncik-Malkara arasında bulunan ve Zesuthera kalesi olduğu sanılan bir tahkimat kalıntısına dair kısa bir yazısı çıkmıştır (1974). Dirimtekin, Trakya'nın muhtelif yerlerinde karşılaşılan mağara biçiminde kısmen tabii kovuklardan faydalanılarak kısmen oyulmak suretiyle yapılan kilise ve manastırlar üzerinde de çalışarak, bunlardan İncegiz'dekileri (1957) ve Vize dışında olanları (1962, 1965) tanıtmıştır. Ufak buluntulara dair yazılarında ise, Yassıviran civarında Akören denilen yerde görülen bazı eski izlerin bir Erken Bizans av köşküne ait olabileceğini ileri sürmüş (1959), Safaalanı'ndaki buluntuları (1960) ve Mahmud Bey nahiyesi yakınındaki Esenköy'de meydana çıkarılan döşeme mozaiklerini (1962), Silivri'nin Subaşı köyünde bulunan ve bir sunak (*Autel*) olduğunu sandığı bir kalıntıyı (1969) kısa notlar halinde tanıtmıştır. Bunların dışında, Vize, Pınarhisarı, Çatalca ve Midye'ye dair araştırmaları (1963) ile Marmara Ereğli'si batısındaki eski bir liman kalıntısına dair bir araştırması da (1967) basılmıştır. Ayrıca geniş kitleye hitap eden bazı ufak yazılarında Trakya üzerinde durulmuştur (1965, 1974). Bütün bu yazıların redaksiyonu pek mükemmel olmamakla beraber, gelecek araştır-

malara yardımcı oldukları hususunda şüphe edilemez. Dirimtekin'in Güney-Doğu Avrupa tarihine dair iki yazısı daha vardır ki, bunlardan birinde Belgrad'ın İki muhasarası üzerinde durulmuş (1956) diğeri ise Preveze ve İnebahtı deniz savaşları (1967) anlatılmıştır.

Feridun Dirimtekin'in hiç bir vakit nedense yazmadığı, fakat yukarıda bahsi geçen toplantılardan ikisinde resimleyerek anlattığı en ilgi çekici konusu 1910-1920'lerin Beyoğlu'su idi. Tanınmış pek çok kişiyi gayet iyi hatırlayan, onları çeşitli tarafları ile tanıyan Dirimtekin, bu konuşmalarında İmparatorluğun son yıllarındaki Beyoğlu hayatının özelliklerinin, meşhur yüzlerinin canlı ve renkli bir tasvirini verebilmişti. Belki kâğıtları arasında bu konuşmalarına esas olan bazı notları bulmak mümkün olacaktır sanırız.

II

BİBLİYOGRAFYASI

Aşağıdaki bibliyografyada Feridun Dirimtekin'in başlıca yayınlarının baskı tarihleri sırasına göre bir listesinin derlenmesine çalışılmıştır.

1. Bu bibliyografyada bazı dergilerdeki yazılar derginin ait olduğu yıla göre (baskı yılına değil) sıralanmıştır.

2. Kitap halindeki yayınların yanına * işareti konulmuştur. Bir dergide çıktıktan sonra ayrıca ayrıbasım kitap halinde çıkanlar da A işareti ile belirtilmiştir.

3. Dirimtekin'in ilk askerî yayınlarından bazılarını bulmak ve künyelerini almak veya kontrol etmek mümkün olmamıştır.

4. Dirimtekin'in *Cumhuriyet* gazetesi ile *Süvari Mecmuası*'nda çıktığı bilinen yazılarının künyeleri tesbit olunamamıştır. *Süvari mecmuası*'nın tam bir takımı bulunamamıştır.

5. Bibliyografya'da başlıca şu kısaltmalar kullanılmıştır.

A M Y	:	<i>Ayasofya Müzesi Yıllığı</i>
C A	:	<i>Cahiers Archéologiques</i>
CCARB	:	<i>Corsi di cultura sull'arte ravennate e bizantina</i>
F ve İ	:	<i>Fatih ve İstanbul, Fetih Derneği Mecmuası.</i>
İ A M Y	:	<i>İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı.</i>
İ E M	:	<i>İstanbul Enstitüsü Mecmuası</i>
T A D	:	<i>Türk Arkeoloji Dergisi</i>
TTotK.Bel.	:	<i>Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni.</i>

1918

- * — *Onlar ve Biz*, (Hikâye) «*Türk Kadın Mecmuası*» sayı 14 (12 Kânunevvel 1334) s. 221-224; sayı 15 (26 Kânunevvel 1334) s. 236-239; sayı 16 (9 Kânunsani 1335) s. 251-254.

Bu yazılar Feridun Necdet imzası ile çıkmıştır. F. Dirimtekin sonra kitap halinde de basılan bu yazıların kendisine ait olduğunu, 1944'de yayınlanan *Konya ve Düzel*, 1946'da yayınlanan *İnönü ve Eskişehir savaşlarına dair kitaplarında* baştaki «Muharririn intişar etmiş eserleri» listesinde bildirmektedir. Ankara Üniversitesi asistanlarından Dr. M. Şakiroğlu tarafından yapılan kontrolda, son hikâyenin sonunda, bu yazının 13 Temmuz 1331'de yazıldığına dair bir not görülmüştür.

1919

- * — *Onlar ve Biz*, İstanbul 1335, Ahmediye Matbaacılık Şirketi, 32 s.
* — *Onlar ve Biz*, [Türk Kadın Mecmuası Neşriyatından], İstanbul 1335, Halk kütüphanesi, 32 s.

İstegimiz üzerine Ankara'da Millî Kütüphane Genel Müdürlüğü, 3 Şubat 1977 tarihli yazısı ile birlikte, İstanbul'da bulunamayan bu kitabın tam künyesini bize gönderirken, her iki kitabın da aynı edisyon (baskı) olduğuna da işaret etmiştir.

1926

- * — *Tank*, Ritter'den tercüme eden Feridun, [Erkân-ı Harbiyye Mektebi külliyyatından, sayı 28], İstanbul 1926, 48 s.

1926 - 1927

- * — *Büyük harp, Türk cepheleeri*, I. kısım, İstanbul 1926-1927, [Erkân-ı Harbiyye Mektebi Askerî Akademileri Kumandanlığı] «Harb Akademisi 1926-1927 Tedrisatı üçüncü sınıf», 188 s.
* — *Büyük Harp, Türk cepheleeri, Çanakkale cephesi*, II. kısım, İstanbul 1927 [Erkân-ı Harbiyye Mektebi Askerî Akademileri Kumandanlığı] «Harb Akademisi 1926-1927 tedrisatı üçüncü sınıf için», 112 s.
* — *Büyük Harp, Türk cepheleeri, Filistin cephesi*, III. kısım, İstanbul 1927, [Erkân-ı Harbiyye Mektebi Askerî Akademileri Kumandanlığı] «Harb Akademisi 1926-1927 Tedrisatı üçüncü sınıf için», 93 s.
* — *1853-55 seferinde Rumeli ve Kırım Harekâtı*, «*Askeri Mecmua*» lâhikası, İstanbul, tarihsiz, s. 110-149 ve 5 kroki.

1928

- * — *1736-1739, Türk - Avusturya - Rus seferi*, «*Askeri Mecmua*», 71. sayı Tarih kısmı, İstanbul 1928, 41 s. ve 5 kroki.

1931

- * — *Büyük Harp, Türk cepheleeri, Kafkas cephesi*, (2. baskı) İstanbul 1931 (görülemedi).
- * — *Nizip, 1831-1840 Türk - Mısır seferi*, 83 sayılı «*Askeri Mecmua*» lâhikası, İstanbul 1931, 50 s., 11 kroki ve 1 ordu kuruluşu.

1932

- * — *1714-1718 Türk - Avusturya - Venedik seferi*, 84 numaralı «*Askeri Mecmua*» lâhikasıdır, İstanbul 1932, 35 s. ve ayrıca 6 kroki.
- * — *Memleketin harbe hazırlanması - Milli Seferberlik*, [Büyük Erkân-ı Harbiye Reisliği X. Şube], İstanbul 1932, 66 s.

1934

- * — *Kadeş Meydan Muharebesi* [Büyük Erkân-ı Harbiye Reisliği neşriyatı] İstanbul 1934.

1936

- * — *Malazgirt meydan muharebesi (26 Ağustos 1071)*, 101 sayılı «*Askeri Mecmua*» lâhikası, İstanbul 1936, 48 s. ve ayrıca 13 kroki.

1943

- * — *Malazgirt meydan muharebesi*, İstanbul 1943, 67 s. ve 8 kroki.
- *İnkılâp tarihimizden şanlı bir yaprak: Birinci İnönü*, «*Tarihten Sesler*», 1. cild 1. sayı, (Birincikânun 1943 - İstanbul) s. 9-15.

1944

- * — *Konya ve Düzbel (1146 ve 1176)*, İstanbul 1944, 136 s. ve 5 kroki
- *Eminönü Halkevi Tarih ve Müze Şubesi Neşriyatından sayı: 2, Halkevimin Tarihi ve Mimari Anıtlara ait ikinci resim sergisi broşürü*, İstanbul 1944. Önsöz: F. Dirimtekin.

1945

- *Eminönü Halkevi Tarih ve Müze Şubesi Neşriyatından sayı: 3,*

Halkevinin Tarihi ve mimari anıtlara ait üçüncü resim sergisi broşürü, İstanbul 1945. Önsöz: F. Dirimtekin.

1946

- * — *Haçlı seferlerde İnönü ve Eskişehir meydan muharebeleri*, İstanbul 1946, 254 s., 10 kroki ve 7 resim, 1 minyatür ile.

1947

- *Les Murs d'Anastase*, «T T Ot K. Bel.» sayı 70 (1947) s. 22-23 ve 1 res.

1948

- *Anastase surları*, «Belleten» XII, sayı 45 (1948) s. 1-10, lev. I-X (A).
— *Le siège de Byzance par les Turcs - Avars au VIIe siècle*, «TTOtK. Bel.» sayı 79 (1948) s. 20-25.

Bu yazının küçük boyda ayribasımı, Editions des «Amis d'Istanbul» yayını olarak, İstanbul 1948, 24 s. resimli, bir broşür halinde ayrıca satışa çıkmıştır.

1949

- * — *İstanbul'un Fethi* [T.C. İstanbul Belediyesi - İstanbul Fethinin 500 üncü yıl dönümü kutlulama yayınlarından, sayı 6] İstanbul 1949, 272 s. ve metin dışı 71 res. ve kroki.
— *İstanbul'un imarı* «TTOtK.Bel.» sayı 94-95 (1949) s. 7-8.

1950

- *İstanbul surları hendeklerinde su varmıydı?* «Tarih Dünyası» II, sayı 15 (1950) s. 643-647.
— *La Conquête d'Istanbul-Résumé de l'étude historique en turc*, «TTOt. K.Bel.» sayı 100 (1950) s. 23-29.

Bu yazının küçük boyda ayribasımı, Editions des «Amis d'Istanbul» yayını olarak, İstanbul 1950, 32 s. resimli bir broşür halinde ayrıca satışa çıkmıştır.

1952

- *Tekfursarayı şimalinde yapılan ilk kazı hakkında ilk rapor - Fouilles entreprises dans la partie septentrionale de Tekfursaray*,

- «İ A M Y», sayı 5 (1952) s. 42-45, fr. 45-50, 2 res. ile.
- *Fouilles entreprises dans la partie septentrionale de Tekfoursaray (Palais des Blachernes)*. «TTOtK. Bel.» sayı 123 (1952) s. 25-29, 1 plan ve 6 resim.
- *Fatih'in donanma komutanlarından Has Yunus Bey*. «TTOtK.Bel.» sayı 126 (1952) s. 6-9 (A).
- *İstanbul'un muhasarası esnasında 20 Nisan deniz muharebesi*. «Yeni İstanbul», gazetesi 29 Ekim 1952.

1953

- * — *Fetihden önce Marmara surları* [İstanbul Fetih Derneği yayınları, no. 10] İstanbul 1953, XI + 75 s. ayrıca 116 res, 2 büyük levha ve 10 kroki, sonra 1 forma kitabe düzeltmeleri basıldı.
- * — *Ecnebi seyyahlara nazaran Fetihden sonraki İstanbul* [İstanbul Fetih Derneği Neşriyatı no. 14] İstanbul 1953, 39 s. resimli.
- * — *İstanbul après la Conquête* [İstanbul Fetih Cemiyeti yayını no. 25] İstanbul 1953, 47 s.
- * — *İstanbul after the Conquest* [Fetih Derneği Yayını, no. 25] İstanbul 1953, 47 s.
- *14. Mıntika (Blachernae) Surlar, saraylar ve kiliseler*. «F ve İ» sayı 1-2 (1953) s. 193-222 (A).
- *Askerlik bakımından Fatih*, «Türk Dili - Aylık Fikir ve Edebiyat Dergisi» c. II, 1 Mayıs 1953, sayı 20, s. 490-494.
- *Fatih'in ordusu İstanbul'a evvela nereden girdi*, «TTOtK.Bel. sayı 132 (1953), s. 17.
- *İstanbul muhasarasında Donanma Halic'e nasıl geçirildi?* «TTOtK. Bel. sayı 133 (1953) s. 6-7, 1 res.
- *Son Bizans İmparatoru Konstantin XI'in ölümü*, «TTOtK. Bel.» sayı 135 (1953) s. 4-5.
- *İstanbulun muhasarası ve zaptı*, «TTOtK. Bel.» sayı 136 (1953) s. 3-13.
- *Le Siège et la Prise d'Istanbul*, «TTOtK. Bel.» sayı 136 (1953), s. 25-35.
- *İstanbulun zaptı Türklerin vicdan hürriyetine hizmetlerinin bir temsali*. «TTOtK. Bel.» sayı 136 (1953), s. 16-18. (F.D. inisiyalleri ile).
- *La conquête d'Istanbul est un exemple du respect des Turcs pour la liberté de conscience*. «TTOtK. Bel.» sayı 136 (1953) s. 37-40. (F.D. inisiyalleri ile).

1954

- *Pelekanon, Philokrini, Nikitiaton, Ritzion, Dakibyza*. «F ve İ» c. II, sayı 7-12 (1954) s. 45-78, 20 resim ile (A).
- *Bibliyografya: «Hellenisme Contemporain» dergisinde,*
1. C. Amantos - *La prise de Constantinople,*
2. N. Moschopoulos *Le siège et la prise de Constantinople selon les sources turques* başlıklı iki makale hakkında, «F ve İ», II, sayı 7-12 (1954) s. 275-282. Başlık sahifesinde adı ve soyadının bulunmasına karşılık makale sonunda D.Z.F. (=Dukaginza Feridun) inisiyalleri vardır (A).
- *1453 muhasarası esnasında Bizans'ın nüfusu - La population de Byzance lors du siège de 1453.* «TTOtK. Bel.» sayı: 149 (1954) s. 3-7, fr. s. 21-25 (A).
- *Philea Surları,* «TTOtK. Bel.» sayı: 150 (1954), s. 3-5, resimli.

1955

- *Le mura di Anastasio I.* «Palladio» N.S. 5 (1955) s. 80-87, 9 resim ile.
- *Kitaplar arasında: Prof. F. Babinger, Mahomet II, le conquérant en son temps (1432-1481); ...* Paris 1954. «I E M» I (1955) s. 123-132, fr. s. 133-143 (A).
- *Bizans ve Şehir Tarihi* (Basın - Yayın ve Turizm Müdürlüğü Turist Rehberi Kursu dersi) 1955, 16 s. teksir.
- *Fetihden evvelki İstanbul* (Basın-Yayın ve Turizm Müdürlüğü Turist Rehberi Kursu dersi) 1955, 7 s. teksir.

1956

- * — *Fetihden önce Haliç surları* [İstanbul Enstitüsü] İstanbul 1956 XV + 102 s. (s. 1-76 türkçe, s. 77-97 ingilizce) ayrıca 46 res., 2 levha, 10 kroki.
- * — *Resimli Ayasofya Kılavuzu (Ayasofya Müzesi),* İstanbul 1956, 28 s., ayrıca 27 res. ve 3 plan.
- *Belgrad'ın iki muhasarası,* «I E M» II (1956) s. 51-86, resimli (A).
- *Kitaplar arasında: Klâsik Bizans tarihleri,* «I E M» II (1956) s. 271-272.
- *L'église Sainte Irène,* «CCARB» II, s. 41-45.
- *La restauration des monuments byzantins à Istanbul,* «CCARB» II, s. 47-49.
- *Ayasofya Müzesi,* «Bilgi» sayı 10/115 (1956) s. 21-22.

- *Bibliyografya: Reşit Saffet - Les Turcs à Constantinople du V ème au XV ème siècle, İstanbul 1954, «TTOtK. Bel.» sayı: 172 (1956) s. 11-13.*

1957

- *Les fouilles au Nord de Tekfoursarayı, (özet) şu eserde: Proceedings of the Twenty - Second Congress of Orientalists (1951) II. Communications, Leiden 1957, s. 546-547.*
- *La forteresse byzantine de Selymbria, şu eserde: X. Milletlerarası Bizans Araştırmaları Kongresi - İstanbul 1955 - Actes du X° Congrès Int. d'Etudes Byzantines (1955), İstanbul 1957, s. 127-129, lev. XIII-XVI (A).*
- *İnceğiz mintikâsındaki mağara - manastır ve kiliseler - Les monastères et les églises rupestres dans la région d'Inceğiz. «T A D» sayı VII/2 (1957) s. 26-31, fr. s. 32-37 ve levha XXVII-XXXII (A).*

1958

- * — *Guide de Sainte Sophie, [Musée de Sainte Sophie, no. 2], İstanbul 1958, 31 s., ayrıca 30 res. ve 3 plân.*
- *Ecnebi seyyahlara göre Onsekizinci asrın ikinci yarısında İstanbul, «İ E M» sayı: 4 (1958) s. 93-134 (A).*
- *Sadr-ı Âzam Adnâ Mahmud Paşa «İ E M» sayı 4 (1958) s. 167-190 (A).*
- *Kitaplar arasında: A.D. Alderson, The Structure of the Ottoman Dynasty, Oxford 1956, «İ E M» sayı: 4 (1958) s. 215-217.*
- *Etyemez'de bulunan bir Ste Vierge freskosu - Fresco of the Virgin discovered at Etyemez, «T A D», VIII, 2 (1958) s. 39-41, ing. 42-44, lev. XXXVII-XL.*
- *Les Palais d'Alexis I et Manuel II pourraient être localisés» «TTOtK. Bel.» sayı: 201 (1958) s. 23-24.*
- *Le Siège et la Prise d'Istanbul 505 ème anniversaire, «İstanbul» gazetesinde fransızca olarak, 23-30 Mayıs 1958 tarihlerinde 7 makale olarak yayınlanmıştır.*

1959

- *Müzenin 1957-1958 senesi çalışma ve araştırmaları - Work done in 1957-1958, «A M Y» sayı 1 (1959) s. 1-3, ing. s. 16-19, resimli.*
- *Ayasofya ve ona bağlı binalardaki araştırmalar - Work done in St.*

- Sophia and the monuments under the same administration*, «A M Y» sayı 1 (1959) s. 3-5, ing. 19-21 ve 5 resim.
- *Yassıwıran şimalinde bulunan bir Bizans av köşkü - Finds at Akören, northwest of Yassıwıran*, «A M Y» sayı: 1 (1959) s. 6-7, ing. s. 21-23, 2 res.
- *Hereke (Caracas, Haraka kalesi) - Hereke (Caracas, Castle of Haraka)* «A M Y» sayı: 1, 1959. s. 8-10, ing. s. 24-27. 2 kroki ve 5 resimli (A).
- *Beylerbeyi Kilisesi - The Church of Beylerbey.* «A M Y» sayı 1 (1959), s. 11-13. ing. 27-29. 4 resimli, 1 plân (A).
- *Ecnebi seyyahlara göre XVII. yüzyılda İstanbul'un medeni ve içtimai hayatı.* «İ E M», sayı: 5 (1959) s. 56-98, resimli (A).
- *Adduction de l'eau à Byzance dans la région dite «Bulgarie»* «C A» X (1959) s. 217-243, resimli (A).
- *Découverte d'une fresque de la Vierge*, «C A» X (1959) s. 307-310 ve 6 res. (A).

1960

- *1959-60 yılında Müze binalarındaki çalışma ve tamirler - Work and restorations in 1959-1960*, «A M Y» sayı: 2 (1960), s. 8-10, ing. s. 34-36.
- *Ayasofya'da yeni bulunan bir mozaik - Mosaic recently discovered in Ayasofya*, «A M Y», sayı: 2, 1960, s. 11-13, ing. 37-38, 3 res.
- *Atrium'un Güney - batı başlangıcı üzerindeki Salon - The room on the southwest of the Atrium*, «A M Y» sayı: 2, (1960) s. 14-16, ing. 39-41, 5 res. (A).
- *Saraçhane Belediye sarayının batısındaki eski park yerinde bulunan eserler - Finds from the of the old square west of the town hall at Saraçhane.* «A M Y» sayı: 2 (1960) s. 17-18; ing. s. 42-43, 9 resim. (A).
- *Fenari İsa'daki Mozaik kalıntıları - Fenari İsa Remains of Mosaics in the Church of the Monastery of Lips*, «A M Y» sayı: 2, (1960), s. 19-21, ing. 44-46, 4 res. (A).
- *Ayasofya maddesi, şu eserde: Reşat Ekrem Koçu, İstanbul Ansiklopedisi*, III (1960) s. 1439-1454.
- *Ayvansaray (Blachernae) daki İmparator sarayları bölgesinde yapılan kazı - Les fouilles dans la région des Blachernes pour retrouver les substructions des palais des Comnènes*, «T A D» IX, 2 (1960) s. 18-23, fr. s. 24-31, 11 levhada 25 res ve 2 plân. (A).

- *Trakya'da «Safaalam» yakınında bulunan eserler*, «T A D», X, 2 (1960) s. 56-57, lev. LIX-LX. (A).
- *Ste. Irène*, şu eserde: *V. Türk Tarih Kongresi (1956) Bildirileri*. (T.T.K. yayınları, IX. seri, sayı 5) Ankara 1960, s. 303-310. (A).
- *Nasuhî Matrakçı'nın yapmış olduğu İstanbul resminde Ayasofya yanında görülen kilise*, «TTOtK. Bel.» sayı: 227 (1960) s. 14-19 resimli. (A).

1961

- *1960-61 yılında Müze binalarındaki çalışma ve tamirler - Work and restoration in 1960-1961*, «A M Y» sayı: 3 (1961) s. 8-9, ing. 40-41.
- *Ayasofya'nın bronz kapıları - The Bronze Doors of Saint Sophia*, «A M Y» sayı: 3 (1961) s. 10-14, ing. 42-46, ve 8 res. (A).
- *Ayasofya iç nartex'in altındaki mekân - Archwise space under inner-nartex of Saint Sophia*, «A M Y» sayı: 3 (1961) s. 15-17, ing. 50-52, 1 kroki, 2 resim (A).
- *Vize'deki Ayasofya kilisesi (Süleyman Paşa) - Church of St. Sophia (Süleyman Paşa) at Vize*, «A M Y», sayı 3 (1961) s. 18-20, ing. s. 47-49, 5 res, 2 kroki. (A).
- *Ayasofya Controfort'larının birisinin içinde bulunan freskli oda - Room with frescoes in one of the Buttresses of Saint Sophia*, «A M Y», sayı 3 (1961) s. 21-24, ing. s. 53-56. (A).
- *Le Skevophylakion de Sainte Sophie. «Revue des Etudes Byzantines» - Mélanges Raymond Janin, XIX*, (1961) s. 390-400, 3 plân ve levhada 8 res. (A).
- *He ekklisia, he evriskomeni plision tis Hagias Sophias kata ton hypo tou Nasoukhi Matraktsi philotekhunthenta khartin* (çev. K.A. Grivas), «Pyrros» dergisi, sayı 80-81 (İstanbul 1961), yalnız ayrıbasımı görüldü, 14 s., içinde 4 resim ile. (A).

1962

- *Ayasofya şimalindeki Vezir Bahçesi denilen yerde bulunan bir hipogée - Un hypogée dans le jardin dit «du Vizir» au nord de Sainte Sophie*, «I A M Y», X (1962) s. 30-36, fr. 109-115, lev. III-V. (A).
- *İmparator Manuel Comninos'un topladığı 1166 Synode kararlarını havi mermer levhalar - Marble slabs inscribed with the acts of the Synode of 1166 assembled by the emperor Manuel Comneus*, «A M Y» sayı: 4 (1962) s. 10-13, ing. s. 43-46, 5 levha, 1 kopya, 1 şema. (A).
- *Olympiade Kadınlar Manastırı - The Olympiados Convent*, «A M Y»

- sayı: 4 (1962) s. 14-15, ing. s. 47-48, 1 plân, 5 resim. (A).
- *Vize'deki kaya kilisesi - Rock Church at Vize*, «A M Y» sayı: 4 (1962) s. 16-17, ing. s. 49-50, 2 plân, 4 resim. (A).
  - *İstanbul'un batısına ve Mahmut Bey nahiyesine bağlı Esenköy civarında bulunan zemin mozaikleri - Mosaic pavement discovered near Esenköy, in the district of Mahmut Bey, West of Istanbul*, «A M Y» sayı: 4 (1962) s. 18-19, ing. s. 51-52, 4 resim. (A).
  - *Les fouilles faites en 1947 et en 1958-1960 entre Sainte - Sophie et Sainte Irène à Istanbul*, «C A» XIII (1962) s. 161-185. 3 plân, 25 res. (A).

1963

- *Trakya tetkikleri: Vize (Byzei), Pınarhisar, Çatalca (Metrai), (Metrai), Midye (Mydeia)*, «A M Y» sayı 5 (1963) s. 15-64. (A).
- *Ayasofya Baptisteri - The Baptistery of Saint Sophia*, «T A D» sayı 12, 2 (1963) s. 54-87. 3 plân, 23 resim. (A).
- *Le local du Patriarcat de Ste Sophie*, «Istanbul Mitteilungen» sayı: 13/14 (1963-64) s. 113-127, metin içi 5 resim ve lev. 53-58. (A).
- *Gebze*, «TTOtK. Bel.» sayı 263 (1963) s. 10-13.
- *Fatih Sultan Mehmed'in annesi*, «TTOtK. Bel.» sayı: 261 (1963) s. 15-17.

1964

- * — *Ecnebi seyyahlara nazaran XVI. yüzyılda İstanbul* [İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü neşriyatı: 53] İstanbul 1964, 78 s., resimli.
- * — *Saint Sophia Museum* [Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu yayını] İstanbul. 1964 [İngilizce] 64 s., resimli.
- *Fetihden evvel İstanbul*, şu eserde: *Fethin 511 inci Yıldönümü Konferansları* (29 Mayıs 1964'de İstanbul Üniversitesi tarafından yayınlanmıştır) İstanbul 1964, s. 36-41.
- *İstanbul'un fethi*, şu eserde: *Fethin 511 inci Yıldönümü Konferansları* (29 Mayıs 1964'de İstanbul Üniversitesi tarafından yayınlanmıştır). İstanbul 1964. s. 50-59.

1965

- * — *Hagia Sophia Museum* (Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu yayını) İstanbul 1965 [Almanca] 64 s., resimli.
- *Vize (Bizye) tetkikleri - Explorations in Vize (Bizye)*, «A M Y»

- sayı: 6 (1965) s. 15-16, ing. s. 17-18. 6 resimli. (A).
- *Selymbria (Siliври) Bizans kalesi - The Byzantine Castle of Selymbria (Siliври)*, «A M Y» sayı: 6 (1965) s. 19-34, ing. s. 35-46. 1 plân, 17 resim. (A).
  - *Arkeoloji ve turistik bakımından Trakya'nın doğusu*, «TTOtK. Bel.» sayı 2/281 (1965) s. 2-4. resimli.
  - *Arkeoloji ve turistik bakımdan Trakya'nın doğusu*, «TTOtK. Bel.» sayı 3/282 (1965) s. 2-3 resimli.
  - *Les murailles (d'Istanbul) de Constantinopolis*. «C C A R B» (Ravenna 1965) s. 211-224.
  - *Les palais imperiaux byzantins*, «C C A R B» (Ravenna 1965) s. 225-245.

1966

- * — *Ayasofya kılavuzu* [Ayasofya Müzesi yayınları no. 8] İstanbul 1966, 40 s. ayrıca 32 res. ve 2 plân.
- * — *Le monument historique de Kariye - The historical monument of Kariye* [Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu yayını] İstanbul 1966 (Mart), kapak ile 24 s., renkli resimli.
- * — *Le monument historique de Kariye-The historical monument of Kariye-Das historische Bauwerk Kariye* [Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu yayını] İstanbul 1966 (Eylül), 24 s. renkli resimli.
Bu son iki broşür aynı yıl içinde basılmış olmakla beraber birbirinden farklıdır.

1967

- *İstanbul before the Conquest*, şu eserde: *Lectures delivered on the 511th Anniversary of the Conquest of Istanbul*, İstanbul 1967, s. 32-37.
- *The Conquest of Istanbul*, şu eserde: *Lectures delivered on the 511th Anniversary of the Conquest of Istanbul*, İstanbul 1967, s. 45-52.
- *Ereğli (Perinthus - Herakleia - Mygdonia) ve batısındaki liman kalıntısı - Ereğli (Perinthus, Heraklée, Mygdonia) et le port qui se trouvait a l'ouest*, «A M Y» sayı: 7 (1967) s. 1-18, fr. s. 19-35, 30 resim, 1 harita, 7 plân. (A).
- *Böğürdelen (Şabaç) kalesi*, «TTOtK. Bel.» sayı: 12/291 (1967) s. 2-4, resimli.
- *Preveze ve İnebahtı*, «Tarih Konuşuyor» Dergisi VI, sayı 36 (1967 - Ocak) s. 2987-2992, resimli.

- *Kariye Müzesi*, «Hayat Tarih Mecmuası» sayı: 2 (1967 - Şubat) s. 58-62.
- *Fethiye Müzesi*, «Hayat Tarih Mecmuası» sayı: 3 (1967 - Mart) s. 59-63.

1968

- *Leylekkale, un aqueduc byzantin 60 km N. Ouest d'Istanbul*, «Byzantinische Forschungen», III (Polychordia - Festschrift F. Dölger), Amsterdam 1968, s. 117-119, lev. VII-XII. (A).
- *Türk Riviyerası*, «TTOtK. Bel.» sayı 20/299 (1968) s. 2-10, resimli.

1969

- *Augustaion ve Milion*, «A M Y» sayı: 8 (1969) s. 13-23, ing. 24-36, 8 resim, 1 plân. (A).
- *11. Milion - Miliurum - Aureum*, «A M Y» sayı: 8 (1969) s. 37-42, ing. 43-48. (A).
- *Silivri'nin 35 km. kuzey-doğusundaki Subaşı köyü civarında bulunan antik bir autel*, «A M Y» sayı: 8 (1969), s. 49-56, ing. s. 53-56. 9 resim, 1 plân.
- *Antakya ve Tarihî Antioche*, «TTOtK. Bel.» sayı 22/301 (1969) s. 2-8, resimli.
- *Ürgüp - Göreme*, «TTOtK. Bel.» sayı: 23/302 (1969) s. 2-10, resimli.
- *Valley of Göreme*, «TTOtK. Bel.» sayı: 23/302 (1969) s. 33-38, resimli.

1970

- *Doğu Karadeniz kıyıları*, «TTOtK. Bel.» sayı: 25/304 (1970) s. 2-6, resimli.
- *Commagene - Kummachi - Tegaramme*, «TTOtK. Bel.» sayı: 27/306 (1970) s. 2-10, resimli.

1971

- * — *Saint Sophia Museum* [Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını] İstanbul [1971] 64 s., resimli.
- *Kütahya*, «TTOtK. Bel.» sayı: 30/309 (1971) s. 2-6, resimli.
- *Konya*, «TTOtK. Bel.» sayı: 31/310 (1971) s. 19-25, resimli.
- *Sakarya vadisinde Tarih*, «TTOtK. Bel.» sayı: 32/311 (1971) s. 6-9, resimli.

1972

- *Selçukluların Anadolu'da yerleşmelerini ve gelişmelerini sağlayan iki zafer*, şu eserde : *Malazgirt Armağanı kitabı* [Türk Tarih Kurumu Yayını, XIX. Seri, sayı 4] Ankara 1972, s. 231-238 ve 6 levhada krokiler. (A).
- *Türklerden önce İstanbul*, «TTOtK. Bel.» sayı: 34/313 (1972) s. 3-9, resimli.
- *Türkler devrinde İstanbul*, «TTOtK. Bel.» sayı: 35/314 (1972) s. 5-8, resimli.
- *19. Yüzyıldan bugüne kadar İstanbul*, «TTOtK. Bel.» sayı: 36/315 (1972) s. 2-9, resimli.

1973

- *Muasır Bizans kaynaklarına göre Osmanlıların Rumeliye geçiş ve yerleşimleri, VII. Türk Tarih Kongresi (1970) - Kongreye sunulan Bildiriler, II*, Ankara 1973, s. 577-580.
- *İmrahor Camii*, «TTOtK. Bel.» sayı: 37/316 (1973) s. 6-10, 5 res.

1974

- *Zesuthera Bizans Kalesi* şu eserde : *Mansel'e Armağan (Mélanges Mansel)*, Ankara 1974, c. II, s. 695-698, 2 plân. (A).
Ankara 1974, c. II, s. 695-698, 2 plân. (A).
- *Ortaçağ Trakyası*, «TTOtK. Bel.» sayı: 43/322 (1974). s. 5-8., 5 res.
- *Kıbrıs*, «TTOtK. Bel.» sayı: 44/323 (1974) s. 25-30. 6 resim. (İng. ve Fr. var).

1975

- *Atilla'dan Haçlılara kadar Trakya*, «TTOtK. Bel.» sayı: 45/324 (1975) s. 10-13. 4 resim.
- *Bolu dans l'antiquité*, «TTOtK. Bel.» sayı: 47/326 (1975) s. 25-27 ve 40, 1 resim.
- *Pantokrator Manastırı*, «TTOtK. Bel.» sayı: 48/327 (1975) s. 9-13. 8 resim (A).

1976

- * — *İstanbul'un Fethi*, [Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu yayını] 2. baskı, İstanbul 1976, X + 233 + 8 s. bibliyografya, metin dışı resimler ile.

- *Byzance-Constantinople-Istanbul*, «TTOtK. Bel.» - *İstanbul Özel sa-yısı*, (Eylül 1976) s. 4-6, 2 resimle.

Baskı yılı olmayan yayınları

- *Kaariye camii-Chora Museum*, [Basın-yayın ve Turizm G. Müd. yayını] 4 s., 3 res. 1 kroki ile, deplian (üzerinde yazar adı yoktur).
- * — *Kariye - The historical monument of Kariye - Das historische Bauwerk Kariye - Le monument historique de Kariye* [Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu yayını], İstanbul tz. 32 s. renkli resimli.

Feridun Dirimtekin'in hayatı ve eserleri hakkında yazılanlar

- Osman Nebioğlu, *Dirimtekin (Dukaginoğlu) Feridun*, maddesi *Türkiye'de Kim Kimdir, Yaşayan tanınmış kimseler Ansiklopedisi*, İstanbul 1961-1962, s. 222-223.
- Reşat Ekrem Koçu, *Dirimtekin, Feridun* maddesi, *İstanbul Ansiklopedisi*, VIII (İstanbul 1966) s. 4606-4607.
- Harp Akademileri Komutanlığı yayınlarından, *Harp Akademilerinin 127. yılı*, İstanbul 1975, s. 14 ve 62.
- Anonim, *İstanbul Ayasofya Müzesi müdürlüğünden emekli Feridun Dirimtekin vefat etti*, «ICOM - Müzeler Bülteni» yıl 3, sayı 14 (1976) s. 6.
- Anonim, *Yönetim Kurulu başkanımız Feridun Dirimtekin vefat etti*, «Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni - Haberler Belleteni» sayı 55-334 (1976) s. 1, bir resim ile.

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions and activities. It emphasizes the need for transparency and accountability in financial reporting.

2. The second part of the document outlines the various methods and techniques used to collect and analyze data. It includes a detailed description of the experimental procedures and the statistical tools employed.

3. The third part of the document presents the results of the study, including a comparison of the different methods and a discussion of the implications of the findings. It also includes a section on the limitations of the study and suggestions for future research.

4. The fourth part of the document provides a conclusion and a summary of the key findings. It also includes a list of references and a list of figures and tables.

5. The fifth part of the document is a list of references, which includes a variety of sources, including books, articles, and online resources. It is organized alphabetically by author's name.

6. The sixth part of the document is a list of figures and tables, which includes a description of each figure and table and a reference to the corresponding text. It is organized numerically.

Feridun Dirimtekin'in gençlik resmi.

Feridun Dirimtekin Ayasofya Müzesi Müdürü olduğu yıllarda Marmara Ereğli'si yakınında liman kalıntısını tetkik ederken.

Feridun Dirimtekin İstanbul Beden Terbiyesi Bölge Müdürü olduğu sırada, Başbakan Şükrü Saraçoğlu ve İstanbul valisi Dr. Lütfi Kırdar ile Dolmabahçe stadının maketini tetkik ederlerken.